

Sosyal Psikoloji ve Erdem Etiği*

- Özet Çeviri -

Dilek Atalay

atalay.dilek@gmail.com

Son yıllarda pek çok filozof erdem etiğiyle ilgili yeni ve önemli bir sorun keşfettiklerini iddia etmektedir. Onlara göre erdem etiği insanların görgül araştırmalara konu olan davranışlarına ilişkin bazı beklentiler yaratmaktadır. Ancak sosyal psikoloji alanında yapılan araştırmaların sonuçları bu beklentileri karşılamaktan uzaktır. Bu makalenin ilk üç bölümünde Gilbert Harman ve John Doris'in son çalışmalarından yola çıkarak erdem etiğine karşı kullanılan akıl yürütmeler yeniden oluşturulmaktadır. Makalenin geri kalanı ise meydan okumalara yanıt verme ve karakter özellikleriyle ilgili bir taslak oluşturmaya ayrılmıştır.

I. Harman'ın Öncü Saldırısı

Harman, sosyal psikolojide yapılan bazı deneylerin sonuçlarını erdem etiğini tanımlayıcı savlara karşı kanıt olarak kullanan filozofların en önemlilerindedir. Harman'a (1999) göre karakter özellikleriyle ilgili sıradan inancımızın bazı yanlışlıklardan yola çıkarak oluşturulduğunu açıklamak mümkün olduğundan, karakter özelliklerinin varlığıyla ilgili hiçbir görgül temel bulunmadığı sonucuna varabiliriz. Bu düşünceler Harman'ın erdem etiğiyle ilgili yaklaşımının iki yönü olduğunu ortaya koymaktadır. Birincisi, sosyal psikoloji araştırmalarının erdem ve ahlaksızlık gibi yaygın olarak sahip olunduğu varsayılan iki güçlü karakter özelliğiyle ilgili beklentileri doyurmakta yetersiz kaldığını gösteren olumsuz yaklaşımdır. Bu makalenin odaklandığı temel yaklaşım budur. Ancak Harman bu olumsuz yaklaşımını, böylesi özelliklerin varlığına olan ortak inancı açıklamak

amacıyla geliştirdiği olumlu bir kuramla desteklemektedir. Harman'a göre karakter özellikleri; görel olarak uzun dönemde sabit olan farklı biçimde davranma yönelimleridir. Bu görel yönelimler, becerileri değil alışkanlıkları içermelidir. Kişinin karakter özellikleri en azından o kişinin yaptığı bazı şeyleri açıklamalıdır. Pek çok erdem etikçisi bu tanımlamanın erdemli olmada önemli rol oynayan karakter özelliklerini anlamak için yetersiz olduğunu düşünecektir. Bu tanımlamayı şimdilik kabul edelim. Bu durumda iki farklı karakter özelliği arasında bir ayrım yapmamız gerekecektir. Harman'ın karakter özelliği tanımı, onun yalnızca belirli derecede durumlar arası tutarlılık gösteren değişmez özellikler veya bazen global karakter özelliği olarak adlandırılan özelliklerle ilgilendiğini göstermektedir. Bu durumda dürüstlük gibi global bir karakter özelliği, karakterinin bir parçası olarak ona sahip olanlar tarafından dürüstlüğü ortaya çıkaran pek çok durumda sergilenenecektir. Diğer yandan yerel karakter özellikleri ise, sahip olanın sadece dar bir çerçevede anlamlandırılan koşullarda sergilediği karaktere özgü davranışlardır. Örneğin bir kişi sınav koşullarında yerel bir karakter özelliği olarak dürüst davranırken, başka bir koşulda, bu koşul yerel karakter özelliği olarak dürüstlüğü içermediği için yalan söyleyebilir.

Harman daha sonra global karakter özelliklerinin varlığı ile ilgili sözde önemli sonuçları olan iki ünlü deneyi ele almaktadır. Bunlardan birincisi Milgram'ın (1963) şok deneyidir. Bu deneyin sonuçları çok önemli ve rahatsız edicidir. Ancak global karakter özelliğinin varlığıyla ilgili sanıldığı kadar açık sonuçları yoktur.

Örneğin Harman bize bu durumda hangi global karakter özelliğinin varsayımsal olarak olmadığını söylememektedir. Aynı zamanda talimatlara direnen deneklerin neden sevecen davranmadıklarına ilişkin de bir şey söylenmemektedir. Bunların yerine Harman Deneklerin davranışları için iki nedensel açıklamayı bir arada yapmaktadır. Bir yandan deneklerin performansını, durumun detayları yerine karakter bozukluğuna bağlamaktadır. Ancak 2 ye 1 gibi böylesine büyük bir oranı karakter bozukluğu ile açıklamak mümkün müdür? Harman, Milgram deneyinin sonuçlarını durumsalcılık (situationism) için bir kanıt olarak yorumlamayı tercih etmektedir. Ona göre davranışsal sonuçları en iyi tahmin eden ve açıklayan kişinin karakterine özgü özellikler değil, içinde bulunduğu duruma ilişkin özelliklerdir.

Harman'ın tartıştığı ikinci deney Darley ve Baston (1973) tarafından gerçekleştirilen yardımseverlikle ilgili deneydir. Bu deneyde teoloji seminerine katılan bir grup öğrenciden başka bir binaya giderek daha önceden belirlenmiş bir konuda ders vermeleri istenmektedir. Ders vermeye giderken duvardan düşen bir adam görürler. Sonuçlar, yardım davranışı üzerinde konuşmanın konusunun değil, deneklere ne kadar acele etmeleri gerektiği konusunda verilen talimatın etkili olduğunu göstermiştir

Açık kanıtların yokluğuna rağmen Harman bunları ve diğer deneyleri iki sonuca ulaşmak için yeterli bulmaktadır. Birincisi, insanların çoğunlukla Ross (1977) tarafından "Temel Yükleme Hatası" olarak adlandırılan şekilde davrandıklarıdır. Bazı araştırmacılar katılımcıların davranışları üzerindeki durumsal etkilere daha dikkatli bir şekilde yaklaşmak yerine insan eylemlerini yordamak ve açıklamak için yönelimler üzerinde odaklanarak hata yapmaktadırlar.

Sıradan araştırmacıların durumsal de-

ğişkenlerin oynadığı rolü yeterince önemsemedikleri konusunda sosyal psikoloji alanında çok güçlü deneysel kanıtlar olduğu gerçektir. Ancak genel olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan deneylerde yer alan deneklerin bu hataya yakalanma eğilimlerinden yola çıkarak karakter özelliğinin varlığını tartışamayız.

Ancak Harman bu kadarla yetinmemektedir. İnsanların karakter temelli açıklayıcı yüklemeler yaparak bu hatayı rutin olarak yaptıklarını varsaymaktadır. Diğer bir deyişle karakter yönelimlerinin durumsal etkilerden daha önemli olduğunu varsaymanın kendisi yaygın olarak benimsenmiş bir yönelimdir. Bu durumda Harman'a göre karakter özelliklerinin varlığına ilişkin halkta var olan geçerli inanış için anlamlı bir açıklamamız olmalıdır.

Harman'ın ikinci sonucu global karakter özelliğiyle ilgili yeterli kanıt olmaması durumuyla bağlantılıdır. Ona göre, global karakter özelliklerinin varlığını destekleyen hiçbir görgül temel yoktur ve sosyal psikolojinin sonuçlarına dayanan hiçbir görgül veri global karakter özelliklerinin varlığını desteklememektedir.

II. Global Karakter Özellikleri

Geniş bir açıdan bakıldığında bu özelliklerin varlığıyla ilgili üç temel görüşten söz edebiliriz.

1. Global Özellik Gerçekçiliği (Global Trait Realism); Psikolojik oluşum ve davranışsal sonuçlar üzerinde önemli bir rol oynayan global karakter özellikleri gerçektir.

2. Global Özellik Faydacılığı (Global Trait Instrumentalism); Gerçekte global karakter özelliği diye bir özellik yoktur, ancak açıklayıcı ve yordayıcı amaçlar çerçevesinde varmış gibi kabul etmek yararlıdır.

3. Global Özellik Eleyiciliği (Global Trait Eliminativizm); Gerçekte global karakter özelliği diye bir özellik yoktur.

Görüldüğü gibi Harman, Global Özellik Eleyicileri grubuna girmektedir. Ancak burada bizim amacımız onun erdem etiğinin global özellik gerçekçiliğine bağlı olduğu yönündeki düşüncelerinin doğru olup olmadığını tartışmaktır. Erdem etiğinin karakter özelliğiyle ilgili böyle bir görüşe mutlak bağlı olması gibi bir zorunluluk yoktur. Ancak erdem etiğiyle ilgili pek çok yaklaşımın erdem ve ahlaksızlığın global karakter özellikleri olarak yorumlanması söz konusu olduğunda gerçekçi görüşe yöneldikleri doğrudur.

Hem Global Özellik Gerçekçiliğini savunanlar hem de erdem etiğiyle ilgili çalışanlar için global karakter özelliği denildiğinde, tipik olarak bireylerin yönelimsel özellikleri anlaşılmaktadır. Cesaret erdemine sahip bir birey, bu erdemine ortaya çıkmasına uygun bir ortamda olsun veya olmasın cesur davranma eğilimindedir. Global karakter özelliğiyle ilgili bu kuramlar yönelimlerin gerçekdışı bir şekilde analiz edilmesine yol açmaktadır. Bu noktada yönelimlerle ilgili bu durum, bireylerin alışılmadık durumlarda nasıl davranacakları ilişkin yordamalar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Eğer bir bireyin çok cesur olduğunu biliyorsak diğer tüm koşullar eşit olduğunda bir çatışma veya kurtarma durumunda daha önce böyle bir durumda bulunmamış olsa bile nasıl davranacağı konusunda güvenilir yordamalar yapabiliriz.

Erdemin global karakter özelliği olarak yorumlanması, sosyal psikolojide yapılan deneylerin sonuçlarının incelenmesi söz konusu olduğunda belirli beklentiler yarattığı için önem kazanmaktadır. Öncelikle böylesi bir özelliğe veya birbiriyle ilişkili bir grup özelliğe tümüyle sahip bir bireyin bu özelliği ortaya çıkarıcı ko-

şulların tümünde olmasa da birçoğunda hatta bu koşullar özel durumsal ayrıntılar açısından çok fazla çeşitlilik gösterse bile tutarlı ve güvenilir bir şekilde davranması beklenir. Eğer birey uygun davranışı gösterirse o zaman bu özellik veya özellik grubu davranışı açıklar. Bunu "Tutarlılık Beklentisi" (Consistency Expectation) olarak tanımlayalım.

İkinci önemli beklenti ise belirli bir karakter özelliğine sahip bir bireyin gerçek veya gerçek dışı özelliği ortaya çıkarıcı bir dizi durumda nasıl davranacağını özelliğin doğasını anlamış olan üçüncü parti kişiler tarafından güvenilir bir şekilde yordanmasıyla ilgilidir. Bunu da "Yordayıcılık Beklentisi" (Predictive Expectation) olarak tanımlayabiliriz.

III. Doris'in Daha Bilge Girişimi

Doris'e (1998) göre sosyal psikoloji verileri eğer varsa birkaç karakter özelliğinin Tutarlılık ve Yordayıcılık Beklentilerini karşıladığına ilişkin gerekli görgül gerekçeleri sağlamaktadır. Doris'in düşünceleri erdem etiğiyle ilgili çalışanlar için bir ikilem oluşturmaktadır. Ona göre eğer erdem ve ahlaksızlığın yaygın olarak sahiplenilmiş olması global karakter özelliği olarak anlaşılıyorsa ve eğer tutarlılık beklentisi doğruysa o zaman sistemli görgül gözlemler, bireylerin pek çok özellik ortaya çıkarıcı durumda sahip oldukları özelliklerle tutarlı bir şekilde davranacaklarını ortaya koyacaktır. Ancak sistemli görgül gözlemler böylesi eylem kalıplarını rapor etmede zayıf kalmışlardır. Daha da ötesi eğer erdem ve ahlaksızlığın yaygın olarak sahiplenilmesi, global karakter özelliği olarak anlaşılıyorsa ve eğer yordayıcılık beklentisi doğruysa, o zaman sistemli görgül gözlemler, karakter özelliklerinin sorgulanan doğasını ve sahip olunma derecesini ortaya koyacak ve bireylerin karakter özelliklerini destekleyen koşullarda nasıl davranacaklarını güvenli bir şekil-

de yordayacaktır. Ancak sosyal psikolojide yapılan sistematik görgül gözlemler bu sonuçları üretmede başarısızdır. O halde global karakter özelliği olarak anlaşılan erdem ve ahlaksızlığın yaygın olarak sahipleniyor olmasından söz edemeyiz.

IV. Yeterli Yanıt

Harman ve Doris'in düşünceleri genel hatları ile şöyledir: Global karakter özelliği olduğu iddia edilen bir özelliği alalım (T), özelliklerin hayali yönelimler olduğu görüşüne dayanarak T özelliğine sahip bir bireyin bu özelliği ortaya çıkarıcı koşullarda nasıl davranacağıyla ilgili belirli beklentiler oluşturabiliriz. Ancak sosyal psikolojide yapılmış pek çok deney bu beklentileri karşılamamıştır. O halde iddia edildiği gibi bu özellikler açıklayıcı veya yordayıcı değildir, eylemin oluşmasından birincil derecede sorumlu olanlar durumsal etmenlerdir. Başka bir deyişle global karakter özelliği diye bir şey yoktur.

Bu akıl yürütmenin ilginç yanı, global karakter özelliğinin varlığına karşı önemli bir kanıt olarak doğru olmayan bir örneği kullanıyor olmasıdır. Diğer bir ifadeyle tam anlamıyla yardımsever olan bir birey hiçbir koşulda Milgram'ın deneyinde ceza olarak dayanılmaz bir acı yaşatmayı kabul etmeyecektir. Bu deneyde deneklerin karakterleri hiçbir şekilde davranışlarını açıklamamaktadır.

Böylesi bir örnek ancak herhangi bir erdem etikçisi çok iddialı bir şekilde herhangi bir özelliğe sahip bir bireyin o özelliği ortaya çıkarıcı her durumda ona uygun davranacağını savunduğunda kullanılabilir. Ancak hiçbir erdem etiği kuramına böylesi bir düşünce yüklenemez. Bir erdeme sahip olmak ya hep ya hiç demek değildir. Ayrıca bir erdemi kazanmak engel ve gerilemelerle dolu çok yavaş bir süreçtir. Milgram ve diğer sosyal psikologların deneylerinin so-

nuçları, deneklerin hiçbir global karakter özelliğine sahip olmadıklarının kanıtı olarak kabul edilemez. Ancak yapılacak en doğru yorum, ilgili karakter özelliğine tam olarak sahip olmadıklarıdır. Böylesi sonuçlar, ancak erdem etikçilerinin global karakter özelliklerinin doğru bir şekilde kazanılmasının ne kadar zor olduğuyla ilgili görüşlerini destekleyebilir.

Bu nedenlerle sosyal psikologlar erdem etiği iddialarını çürütmek yerine, bu görüşün geleneksel olarak önemli bazı özelliklerine destek olacak kanıtları sağlamaya çalışmalıdır. Erdem etikçileri sosyal psikolojide yapılmış bazı deneylerin global karakter özelliğine tam olarak sahip olmanın yaygın olmadığıyla ilgili sonuçlarını kabul etmeye hazırdırlar. Ancak karşıt görüşte olanlar ikna edici bir şekilde global karakter özelliklerine zayıf veya orta derecede sahipliğin de yaygın olmadığını savunmaktadırlar. Bu itiraz henüz yanıtlanmamıştır.

İkilemin ikinci boyutunda tam ve yaygın olarak global karakter özelliklerine sahip olunabileceği tezinden geri adım atılması ile görgül eleştiriler etkisiz duruma getirilmiştir. Ancak bu görüş artık ahlaki ve önemli çekişmeler üzerinde üç önemli avantajı olduğu iddiasında bulunamaz. Bunlardan birincisi, seçkin idealerin yansıtılmasının sağladığı fayda yerine karakter özelliklerinin aşılmasını vurgulayan ahlaki gelişim ve eğitim yaklaşımlarıdır. Global karakter özelliklerine sahiplikle ilgili daha yumuşak bir yaklaşımın neden karakter aşılamaı vurgulamaktan vazgeçtiğini anlamak zordur. Düzgün ahlaki alışkanlıklar kazandırma ve geliştirme süreci ile çocukların tümüyle erdemli olması idealine giderek daha fazla yaklaşılabilir. Herkesin kabul edeceği gibi bu amaca ulaşmanın garantisi yoktur ve aslında pek çoğu başarısız olacaktır. Ancak tabii ki bundan bu yaklaşımı baştan geçersiz bir seçenek olarak kabul etmek gibi bir

sonuca varılmamalıdır. İkinci avantaj, erdem etikçilerinin artık, erdemi çeken sıradan uygulamaların, davranışın açıklanmasında kullanılmasına izin veren yaklaşımları savunamayacak olmalarıdır. Ancak bu mantık silsilesinin sonuçlarının nereye varacağını görmek zordur. Yalnızca birkaç bireyin tümüyle erdemli olması, erdemlerin nedensel açıklamalar yapmakta kullanılamayacağı anlamına gelmez. Her şeye rağmen karakter özellikleri hala insanların çoğu sıradan durumdaki davranışlarını açıklamak için kullanılan önemli bir nedensel etmendir. Son olarak Doris ortalama erdem etiğinin kuramsal arabuluculukla bağlantılı sorunlardan kaçınmak için yeterli açıklamaları sağlamadığını düşünmektedir.

İnsanların çoğunun global karakter özelliklerine sahip olmadıkları konusundaki tartışmalar ideal erdem ve tümüyle erdemli insanın ne olduğuna ilişkin konuları da içermelidir. Ancak bu da hala çok açık değildir. Hangi arabulucu kuramların sorun olarak görüldüğü, bireyin emin olmadığı yapay durumlarda ne yapması gerektiği açık değildir. Erdem etikçileri, herkesin tümüyle erdemli olduğu konusunda ısrar etmekten vazgeçmedikçe, yapay durumlarda kuramsal arabulucular olmadan davranışların yönlendirilmesi erdem etiğinin tümü için sorun olacaktır.

V. Yerel ve Global Karakter Özelliklerine Sahip Oluş İçin Bir Taslak

Bu makalenin önemli bir kısmı erdem etiğiyle ilgili eleştirilere yanıt vermeye ayrıldı. Global özelliklerin kazanılması ve sahiplenilmesiyle ilgili olumlu bir yaklaşım için gerekli temelin sağlanması hem sosyal psikolojideki çağdaş çalışmalar hem de erdem etiğinin pek çok biçimi için çok önemlidir.

Global yerine, yerel karakter özellikleri ile başlamak daha uygun olacaktır. Yerel

karakter özelliklerinin hem varlığı hem de yaygın olarak sahiplenildiğine ilişkin önemli miktarda deneysel kanıt vardır. Bu özellikler, tutarlılık ve yordayıcılık beklentilerini yalnızca dar bir çerçevede anlamlandırılan davranışlar için karşılamaktadır. Eğer bu doğruysa, o zaman bireyin benzer koşullarda nasıl davranacağını güvenilir bir şekilde yordayabiliriz. Bu durumda bireyin diğer koşullara uygun başka ayırıcı karakter özelliklerine sahip olduğuna dair geçerli nedenlerimiz olacaktır.

Yerel karakter özelliği düşüncesinin temelini oluşturacak akla yatkın bir sezgisel psikolojik yaklaşım şu olabilir: Belirli tipte durumlara karşı belirli bilişsel ve duygusal tepkileri olan bir bireyi ele alalım ve bu durumların birbiriyle hem birbirleriyle hem de bireyin kişiliğinin diğer yanlarıyla çeşitli ilişkiler içinde olduğunu varsayalım. Bunun anlamlı bir zaman aralığı için sabit kaldığını düşünelim ve S-tipi durumlar için geçerli kişilik ağı (personality network for S-type situations) olarak adlandıralım. Yaklaşım kabaca şöyle olacaktır: Eylemin seçimi bireyin bilişsel ve duygusal durumunun oluşturduğu kişilik ağı ile koşulların bazı özelliklerinin etkileşimi sonucunda olacaktır. Durumun hangi özelliklerinin dikkate alınacağı bireyin bunlarla bağlantılı olan kişilik ağıyla tutarlı olacaktır. Bireyin kişilik ağında ilintili durumların harekete geçirilmesi içinde bulunulan durumun sadece belirli özelliklerine dikkat edilmesi ve sonraki duygusal ve bilişsel süreçlere dayanak oluşturacak şekilde sınıflandırılması ile gerçekleşir.

Eğer detaylı bir şekilde çalışılırsa bu model davranışsal çeşitliliğin pek çok biçimi için bir yaklaşım oluşturacaktır. Aynı koşuldaki iki birey kendi özel kişilik ağlarının dikkat ettiği ve sınıflandırdığı durumsal özelliklerin aynı olmaması nedeniyle farklı davranabilir. Aynı birey,

birbirine çok yakın iki farklı ortamda da aynı davranışı göstermeyebilir. Bu görüş, hem kaba durumsalcılığın hem de basit karakter yönelimciliğinin aşırı yönlerini dışlamaktadır. Eylemi belirleyen yalnızca durum değildir, ancak daha ziyade görelilik olarak değişmez kişilik yapımızla durumun belirli yönlerine seçici olarak yönelme ve bunları sınıflandırma şeklimizdir.

Yerel ve global karakter özellikleri arasındaki bağlantıyı kurmak için daha fazla bilgiye gereksinim vardır. Ahlak eğitimi ve özellik kazanımının nasıl olduğunun ve belirli bir şekilde davranma alışkanlığı kazanmış bireylerde davranışı düzenleyen aynı plan ve stratejiler için eylemi tetikleyen farklı durum çeşitlerinin neler olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

İyi eğitilmiş kişilik sistemlerinin (well trained personality systems) sahip olduğu global karakter özelliklerinin girdilerindeki ahlaki açıdan önemsiz sapmalar, çıktığı olan eylem üzerinde anlamlı bir fark yaratmayacaktır ve böylesi bir kişiliğe sahip olan bireyin davranışları hem tutarlılık hem de yordayıcılık beklentisini karşılayacaktır. Daha da ötesi böylesi bir kişilik eğitiminin hem doğal hem de yapay ortamlarda gerçekleşebileceğinin anlamlı bir psikolojik kanıtı olacaktır. Alışkanlık kazandırma yaklaşımı, aynı zamanda çok farklı koşullar tarafından harekete geçirilen global özellik yönelimlerinin anlaşılması için gerekli kaynakları sağlayacaktır. Farklı koşullardan kaynaklanan farklı deneysel girdilerin aynı kişide nasıl benzer kişilik özelliklerini harekete geçirdiğini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu olumlu yaklaşımın Doris'in görüşünde, erdem etiğiyle ilgili felsefi gelenekte ve bizim erdem ve karakterle ilgili sıradan kavramlaştırmamızdaki yeri neresidir? Sırasıyla ele alırsak, bu görüş yerel karakter özelliklerinde açıklayıcı olarak oynadığı önemli rolün onaylanmasında

Doris'in görüşleriyle örtüşmektedir. Ancak global karakter özellikleriyle ilgili daha ılımlı bir yaklaşımı benimsediği için sosyal psikolojideki en son bulgularla tutarlılık sergilemektedir. Bu yaklaşım erdem etikçileri her zaman ve her koşulda yaygın olarak sahiplenilmiş global karakter özelliklerinin varlığında ısrarcı olmadıkları sürece geleneksel felsefi yaklaşıma uymaktadır.

Bireyin aynı global karakter özelliğinden kaynaklanan davranışları sergilemesinin beklendiği durumların çeşitliliği varsayılandan daha az olabilir. Tabii ki bu görgül bir sorundur ve her bir özelliğe özgü farklı durumların belirlenebilmesi için çok fazla çalışma yapılmasına gereksinim vardır. Bu görüş aynı zamanda geniş olarak oluşturulmuş birkaç global karakter özelliğiyle ilgili olarak hem sıradan insanların hem de geleneksel erdem etikçilerinin vurguladıkları yaklaşımların orta noktasında yer almaktadır.

Yukarıda ifade edilenler yalnızca bir taslaktır, ancak global karakter özelliklerine ilişkin önemli ve gerekli bir koşulu sağlayarak bir sonuca ulaşmamıza izin verir. Bunu yapabilmemiz için karakter özelliklerinin minimum alt setini tanımlamamız gerekir. Minimum alt set bize teknik olarak global karakter özelliklerinin kusursuz olarak elde edilmesi sürecinin resmi olarak ölçülebilmesi için gerekli yöntemleri sağlar.

Minimum alt set aracını kullanarak Harman ve Doris tarafından ileri sürülen görgül verilerin global karakter özellikleri hakkındaki ılımlı tezlerle nasıl tutarlı olduğunu görebiliriz. Diğer bir deyişle herhangi bir global karakter özelliği T ve birey A, A T'ye sahip olduğunda ve T'yi ortaya çıkarıcı bir durumda bulunduğunda, A T'ye uygun davranışı sergiler.

Herhangi bir global karakter özelliği ve birey A, eğer A'da T'nin minimum alt-

seti varsa diğer tüm koşullar eşit olduğunda; eğer A T'yi ortaya çıkaran bir durumdaysa, A'nın T'ye uygun davranış sergileme olasılığı çok yüksektir. Eğer A T'nin minimum altsetine sahip değilse ve T'yi ortaya çıkaran bir durumdaysa, duruma özgü diğer faktörlerin etkisi nedeniyle T'ye uygun davranışı sergilemeyebilir.

* Miller, C. (2003). Social psychology and virtue ethics. *The Journal of Ethics*, 7, 365-392.

Eğer bu ılımlı iddia doğruysa erdem etikçileri sosyal psikolojide yapılmış bazı deneylerin sağladığı kanıtlara dayanarak global karakter özelliklerinin reddedilmesine itiraz edebilirler. Eğer bir kişi belirli bir özelliğe sahipse ve bu özelliği ortaya çıkaran farklı durumlarda özelliğe uygun davranışları sergiliyorsa ancak özellikle belirli güçlüklerin olduğu durumlarda özelliğe uygun davranışları sergilememesi bu karakter özelliğini tam olarak geliştirmemiş olması ile açıklanabilir.

Sonuç olarak erdem etiğine karşı olanlar sosyal psikolojide global karakter özelliklerinin varlığını destekleyen görgül kanıtların olmadığını savunmaktadırlar. Ancak son yıllarda deneklerin büyük çoğunluğunun yalnızca yerel karakter özellikleri veya global karakter özelliklerine sahip olduklarına ilişkin görgül kanıtlar sunan sosyal psikoloji çalışmaları vardır.

Kaynaklar

Darley, J. ve Batson, C. (1973). From Jerusalem to Jericho: A study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 294-311.

Doris, J. M. (1998). Persons, situations, and virtue ethics. *Nous*, 32 (4), 504-530.

Harman, G. (1998). Moral philosophy meets social psychology: Virtue ethics and the fundamental attribution error. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 99 (3), 315-331

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal Psychology*, 67, 371-378.

Ross, L. (1977). The intuitive psychologist and his shortcomings. *Advances in Experimental Social Psychology*, 10, 306-307